

DEĞİŞEN GÜVENLİK KONSEPTİ VE GÜVENLİĞİN YENİDEN KAVRAMSALLAŞTIRILMASI

Hüsmen AKDENİZ
Gedik Üniversitesi

Giriş

Güvenlik varoluş ile ilgili bir olgudur. İnsanlığın sosyolojik gelişimine bağlı olarak, bir arada yaşamının her evresinde ve her düzeyde-birey, kabile, klan, aşiret, toplum, ulus, uluslararası toplum, imparatorluk, devlet, ulus-devlet, uluslararası ve küresel güçler vb.-farklı şekillerde ama her zaman söz konusu olmuştur. Bu anlamda güvenlik Kaufmann'a göre "toplumsal sembol kelime" (societal word symbol) veya özgürlük, demokrasi ve adalet gibi "büyük kelimeler" (ideas directires) kategorisinde yer almaktadır.¹

Özünde tartışmalı bir kavram olan güvenlik kavramı muğlaklığını korumaktadır. Bu durum, özellikle güvenlik politikalarını yapanlarca yararlı bulunmaktadır.² Dolayısıyla normatif anlamda kimin ve hangi değerlerin korunması ve ampirik anlamda bu değerlere yönelik tehditlerin doğası ve büyüklüğü konusunda güvenlik politikaları yapıcılar arasında kavramsal fark açılmakta ve bilimsel olarak bu durum akademisyenleri de etkilemektedir.

Güvenlik en basit sözcük anlamı ile tehdit, tehlike ve korku durumunun ve hissinin olmaması anlamına gelmektedir. Bu kavramın içinde güvenliğin nesnel (objektif) ve öznel (sübjektif) yönlerini kapsayan unsurlar vardır. Nitekim Wolfers'a göre nesnel güvenlik "Kazanılmış değerlere (varlıklara) yöne-

- 1 Mustafa Aydın ve Diğerleri, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları s. 220
- 2 Buzan, People, States and Fear, An Agenda for International Studies, Security studies in the Post-Cold War, Era, Boulder, CO, 1991,s.1-21

lik tehdidin olmayışı” öznel güvenlik ise “Değerlere karşı herhangi bir tehdit korkusunun olmaması” anlamına gelmektedir.³

Güvenlik Maslow’un temel ihtiyaçlar sınıflamasında tabanda yer alan beslenme, barınma, uyku, sağlık gibi temel fizyolojik yaşamsal ihtiyaçların garantörüdür. Güvenlik kesintisiz, devredilemez, emanet edilemez mutlak bir ihtiyaçtır. Bulunulan ortamın içindeki veya dışındaki çeşitli kaynaklardan gelen tehdit, tehlike, risk, hassasiyet ve meydan okumalara karşı varlığın korunmasını ve sürdürülmesini kapsar. Üstelik, sadece bunların varlığına karşı değil, algılamaları ve tahminlerine karşı da korunmayı ifade eder.

1. Güvenliğin Değişkenleri / Parametreleri

Güvenlik asırlar boyu daha çok askeri boyutta ve savunma kavramı ile tanımlanan, sınırlar ile millî menfaatleri korumaya yönelik olarak ön plana çıkmıştır. Merkantilizm ve sömürge imparatorlukları dönemlerinde, ticaretin ve ticaret yollarının güvenliği ile yeni ekonomik kaynakların, ele geçirilmesi ve kontrolü anlamında güvenlik sınırlar dışına taşmış ve önemli değişimler geçirmiş ise de güvenlik konseptinde en büyük değişiklikler, Avrupa merkezli İki Dünya harbi ve özellikle soğuk savaşın sona ermesi ile iki kutuplu dünya düzeninin ortadan kalkması sonucu ivme kazanan küreselleşmenin etkisi ile olmuştur. Güvenliğin kavramsallaştırılmasında, başlıca řu soruların cevapları aranmaktadır.

- Kimin için?
- Hangi değerler için?
- Hangi tehditlere karşı?
- Hangi vasıtalarla?
- Hangi zaman periyodunda?
- Maliyeti nedir?⁴
- Güvenliğin derecesi nedir?⁵
- Kim tarafından?

Bu soruların cevapları aranırken, güvenliğin değişimi ve yeniden kavramsallaştırılmasına ilişkin altı temel değişkenin / parametrenin varlığını ifade etmemiz mümkündür. Bunlar;

- Başvuru (referans) nesnelere (Korunacak nesne ve değerler)
- Güvenliğin sektörleri (Güvenliğin yatay boyutları, alanları)

3 Arnold Wolfers, ‘National Security as an Ambiguous Symbol’, Political Science Quarterly, Cilt 67, No.4, 1952, s.481-502

4 Baldwin, 2003 s.16-17

5 Waltz, 2003:28

- Aktörler (Tehdidin kaynakları)
- Tehditler, meydan okumalar, hassasiyetler ve riskler (Neye karşı?)
- Yeni savaş ve çatışma yöntemleri (Ne tür ortamlarda?)
- Güvenliğin araçları (Kim tarafından sağlanacak?) dir.

Diğer taraftan güvenlik konseptindeki değişimi ve kavramsallaştırılmasını etkileyen bir husus olarak teori faktörünü de saymamız ve uluslararası ilişkiler teorilerinin etkilerini de incelememiz gerekmektedir.

2. Güvenliğin Başvuru (Referans) Nesnelерinin Değişimi

Güvenlik ile korunacak değerler ve amaçlar arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Başvuru nesneleri, sektörler ve aktörlerin amaçları değiştikçe-ki temel değişim motivasyonu menfaattir⁶ iç ve dış tehdit ile tehdit algılamalarında artışlar yaşanmakta ve güvenliğin yeniden kavramsallaştırılmasına gidilmektedir.

Günümüzde özellikle Kopenhag okulu, Eleştirel okul, Feministler, İnşacılar, Yapısalcılar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar sonucu, güvenliğin başvuru nesneleri devletten, grup, toplum, ve bireye indirgenmiştir. Böylece aslında güvenliğin nesnelерinin bir buzdağı olduğu, buzdağının altında çok daha derin ve sorunlu alanlar olduğu ortaya çıkmıştır. Doğaldır ki sualtında çalışmak zordur. Bilgi, beceri ve teknoloji gerektirir.

Temel başvuru nesnesi olarak uzun süre devlet görülmüş olsa da bunun içerisinde ulus, ulus-devlet hep var olmuştur. Dolayısıyla ulusal güvenlik denince, askeri ve siyasi alan anlaşılmakta ise de ulusu oluşturan değişik kimliklerin meydana getirdiği toplum azınlık grupları da dikkate alınmak durumundadır.⁷ Bunun doğal sonucu olarak, toplum da başvuru nesneleri arasında yer almaktadır. Bu referans nesnesine, kimlik, farklı ülkelerde yaşayan etnik ve dinsel gruplar, çok kültürlü bir devlette yaşayan ırka dayalı azınlıklar ve farklı alt kültürler de dahil edilmektedir.

Diğer taraftan, günümüzde çevreci yaklaşımların çalışmaları sayesinde çevre ve ekosistem de korunması gereken başvuru nesneleri arasında dahil edilmiştir. Son olarak başvuru nesnelерine Barry Buzan tarafından liberal değerlerin de dahil edildiğini görmekteyiz.⁸

6 Beril DEDEOĞLU, Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul 2003, s. 9-14.

7 Aydın ve Diğerleri, s.260-261, Ole Waver Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi isimli makalesi

8 Age., s.260

Özetlemek gerekirse, soğuk savaşın sona ermesi ile başvuru nesnelere devletten giderek toplum, grup, insana indirgenmiş ve insan merkezli nesnelere yönelmiştir. (Bakınız Human Development Report 1994 – İnsan Güvenliğinin Yeni Boyutları) Bunun sonucu olarak, insanı ilgilendiren her Őey güvenlik sektörünün konusu olmaya başlamıştır.

3. Güvenliğin Sektörel Değişimi

Güvenliğin en önemli değişkenlerinden birisi de sektörel boyuttur. 1970’li yılların sonundan itibaren, akademik çalışmalarla “genişletilmiş güvenlik” kavramı tartışmaları başlatılmıştır. Bu tartışmalar da 19.cu yüzyıldan bu yana, güvenlik konusunda temel unsur olarak devletin konumuna itirazlarda bulunulmuştur. Bu kapsamda Buzan, Waever ve Wilde (1998) askeri sektöre ekonomik ve çevresel sektörü dahil etmişlerdir. Bir bütün olarak, Kopenhag okulunun çalışmaları sonucu askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektörler de dahil edilerek güvenlik kavramı sektörel anlamda genişlemiştir.⁹ Güvenliğin sektörel genişlemesi, güvenliğe devlet güvenliği yerine, insan güvenliği perspektifinden bakış sonucu gerçekleşmiştir. Bu çerçevede güvenlik, devlet ve ulustan dışa yönelik bir kavram iken insanın ön plana çıkmasıyla içe yönelik bir kavram haline gelmiştir. Dolayısıyla devletlerin içinde siyasi, ekonomik, toplumsal, çevresel, sağlık, gıda, fert güvenliği kavramında insani güvenlik başat konuma geçmiştir.

İlave olarak güvenliğin sektörleri arasına iletişim sektörünün de ilave olduğunu görmekteyiz.¹⁰ Zira kamuoyu yaratmak amacıyla olsun, temel insan hak ve özgürlükleri arasında yer alan haberleşme özgürlüğü ve özel hayatın korunması amacıyla olsun, iletişim sektörü gerçe anlamda ve algı yaratma anlamında insan, toplum, devlet, çevre gibi tüm başvuru nesnelere için tehdit olabilmekte ve güvenikleştirmede en çok başvurulan nesne olmaktadır.

4. Güvenliğin Değişen Aktörleri

Güvenlik alanında en önemli değişimlerden biri de aktörler arasında meydana gelmiştir. Aktör denilince, bir eylemi gerçekleştiren ya da o eylemde rol alan, oynayan, birinden farklı özellikteki birey, kurum ve kuruluşlar anlaşılmaktadır. Uluslararası politikada aktör Oran Young tarafından “ En azından dolaylı olarak insanların oluşturduğu ve dünya sistemi içerisinde yer alan bir başka aktöre tamamen tabi olmayan ve de diğer aktörlerle güç ilişkilerine katılan bir organize varlık” olarak tanımlanmaktadır.¹¹ Tarihsel süreçte uzun süre

9 Age., 170-171

10 Age., s.249, Czeslaw Mesjasz Ekonomik Güvenlik adlı Makale

11 Faruk Sönmezoglu, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Der Yayınları, 6.Baskı, İstanbul, 2014, s. 19-20

devlet güvenlik alanında tek aktör olma tekeli elinde tutmuştur. 1648 Westphalia Barış'ından başlamak üzere 1919 Versailles Barış'ına kadar geçen sürede çoğunluğu Avrupa Güvenliği merkezli barış çabaları gündeme gelmiştir. Versailles Barış'ı sonrası Birleşmiş Milletler Cemiyeti Misakı (1919) ile "Kolektif Barış" kavramı ortaya atılmıştır. 1932'de Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmasına rağmen, ikinci Dünya Harbine engel olunamamıştır. Ancak bu çabalar sayesinde güvenlik alanında Uluslararası Örgütler tanımı ile yeni devlet dışı aktörler oyuna dahil olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ABD'nin küresel rolünü meşrulaştırmak için, "Ulusal Güvenlik" kavramı ileri sürülmüş, NATO ve Varşova Paketi'nin kuruluşu ile birbirine karşıt iki uluslararası örgüt soğuk savaş döneminde güvenliği belirleyen temel aktör olmuştur.

1990'lardan sonra, Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile güvenlik kavramı tek kutupluluğa dayalı olarak yeni arayışlara yönelmiştir. Bu çalışmalarla güvenliğin başvuru nesnelere (güvenliği sağlayacak nesnelere = insan, toplum, devlet vb.), sektörleri (askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal, çevresel vb.) ve güvenliğin yaratıcıları ile güvenlik sağlayıcıları olan aktörlerin artması ile bu aktörlerin amaçları doğrultusunda güvenlik tehditleri, meydan okumalar, hassasiyet ve riskler de çeşitlenmiştir.¹² Bu yazıda, bundan sonraki bölümlerde tehditler, meydan okumalar, hassasiyetler ve riskler yerine hepsini ifade etmek üzere kısaca tehditler terimi kullanılacaktır.

Aktörler arasında devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörlerde katılmıştır. Bu kapsamda;

- Hükümet dışı kuruluşlar (lobiler)
- Uluslararası hükümet dışı kuruluşlar
- Uluslararası Uzmanlık Kuruluşları

IATA (Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği), WFTU (Dünya Sendikalar Federasyonu) , UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi)

- Siyasal Nitelikli Hükümetler Aşırı Kuruluşlar
- (Sosyalist Enternasyonal, Avrupa Demokratlar Birliği gibi)
- Hükümetler Dışı Uluslararası Kuruluşlar

AI (Uluslararası Af Örgütü), HRV (İnsan Hakları İzleme Örgütü), Grenepeace gibi

12 Aydın ve Diğerleri, s. 172, Hans Günter Brauch, 'Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks' adlı çalışma

- Hükümetlerin temsil edildiği küresel uluslararası örgütler
BM, G-8, G-20 gibi
- Hükümetlerin temsil edildiği bölgesel uluslararası örgütler
NATO, AB, Şanghay işbirliği örgütleri gibi
- Terör örgütleri (DAES, PKK, PYD gibi)
- Organize suç örgütleri, çıkar amaçlı suç örgütleri
- Çok uluslu/uluslar aşırı şirketler
- Uluslar üstü sermaye ve finans kuruluşları (IMF, Dünya Bankası gibi)
- Uluslar arası ekonomik kuruluşlar (OPEC, OECD gibi)¹³

Bütün bu örgütlerin kararları ve kullanılmaları bir şekilde tükelerin, devletlerin, toplumların ve birey olarak insanların güvenliğini etkiler sonuçlar doğurabilmektedir.

Ayrıca 1990'lı yıllardan sonra Birleşmiş Milletlerin etkinliğini yitirdiği ve uluslararası hukuka saygının bir tarafa bırakılmış olması sonucu örneği Afganistan ve Irak Savaşı'nda net olarak görüldüğü üzere güvenlik sağlayıcılarının arasına Özel Askeri Şirketler de dahil edilmiştir. (Kellog Brow&Root, DynCorp, Blackwater vb.)¹⁴ Bu şekilde **güvenliğin özelleştirilmesi** kavramı ortaya çıkmış, devletlerin yanı sıra UNHCR, UNICEF gibi birçok sivil toplum kuruluşu tarafından da özel askeri şirketlerden yararlanmaya başlamıştır.

5. Tehdit, Meydan Okuma, Risk ve Hassasiyetlerin Değişimi

Güvenliğe yönelik tehditler, meydan okumalar, riskler ve hassasiyetler, sadece var olan nesne ve nesnel olaylarla sınırlı değildir. Birey, grup, toplum ve devletlerde algı suretiyle, korku kaygı ve endişe yaratan öznel tehdit, risk ve hassasiyetler de güvenliği etkilemektedir. Böylece güvenlik hem nesnel anlamda referans nesnelere ve sektörlerine yönelik "nesnel güvenlik tehlikesi" hem de algı operasyonlarına dayalı ama aynı şekilde mücadele edilmesi gereken "öznel güvenlik endişesi" olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁵

Şüphesiz ki tehdit, meydan okuma, risk ve hassasiyetler, referans nesne-

13 Faruk Sönmezoğlu, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Der Yayınları, İstanbul 2014,s.39-78

14 Aydın ve Diğerleri s.385-405, Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler, Burak Tangör ve Haldun Yalçınkaya

15 Harald Müller, 'Security Cooperation' Sage, Londra-Thousand Oaks- Yeni Delhi 2002, s.369

sinin seviyesine göre farklı boyutta ve şiddet derecesinde olabilmektedirler. Güvenliği tehdit eden kaynaklar veya tehdit yaratıcıları ile güvenlik konusunda teorik söylemi yönlendirenler de güvenliğin aktörleri arasında yer almaktadırlar. Aktörlerin aynı zamanda güvenlik sağlayıcıları / araçları oldukları unutulmamalıdır. Güvenliğin, devletten bireye indirgenmesi ve sektörel olarak da askeri alanın yanı sıra siyasi, ekonomik, toplumsal, çevre ve iletişim alanlarına genişlemesi, tehdit, meydan okuma, risk ve hassasiyetlerin çoğalması ve çeşitlenmesine sebep olmuştur. Bir bakıma, sektörel genişleme yeni tehdit meydan okuma, risk ve hassasiyetler doğurarak çarpan etkisi yaratmıştır.

Örnek olmak üzere bireyden, toplum ve toplumsal alt grup, devlet ile bölgesel ve/veya uluslararası sistemin güvenliğine yönelik, tehdit, meydan okuma, risk ve hassasiyetleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.¹⁶

5.a. Birey güvenliğine yönelik tehdit konuları;

- Açlık
- Nefret suçları
- Irk ve cinsiyet ayrımcılığı
- İnsan ticareti ve kaçakçılığı
- Kadın ticareti, kadına şiddet, kayıt dışı çalıştırma gibi kadına yönelik suçlar
- Aile içi şiddet
- Çocuk yaşta evlilikler
- Salgın hastalıklar
- Uyuşturucu Bağımlılığı
- Kimlik sorunları, ötekileştirme
- İnanç sorunları
- İnsan haklarının kullanılması/kullanılmamasından doğan sorunlar
- İç savaş
- Doğal afetler
- Hava kirliliği ve çeşitli çevre sorunları
- Genetik değişimler

5.b. Toplumsal alt grup ve toplum güvenliğine yönelik tehdit konuları

- Ötekileştirme
- Etnik çatışmalar
- Dini çatışmalar, mezhepçilik

16 Akdeniz Hüsme, Küreselleşme ve Ulusal Güvenlik, Milli Güvenlik ve Askeri Bilimler Dergisi, 2014 Cilt 1 Sayı 4, s.39-41

- Mikro milliyetçilik
- Bölücü/ayrılıkçı terörizm
- Halkların kendi kaderini tayini ile ilgili sorunlar
- Organize suçlar ve çıkar amaçlı suç örgütlerinin faaliyetleri (uyuşturucu, silah, insan ticareti vb.)
- Azınlık sorunları
- Kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve hayır kurumu görüntüsü altındaki yasa dışı faaliyetler
- Toplumsal kutuplaşma
- Eğitim eksikliği
- Aşiretleşme, çeteleşme ve mafyalaşma
- Düzenli göç (iç, dış)

5.c. Devlet güvenliğine yönelik tehdit konuları

- Emniyetsiz sınırlar
- Toprak sorunları
- Tarihsel çözülmemiş sorunlar,
- İrredantizm, yayılmacılık,
- Ulus-devletin tahribi,
- Mikro devletlerin oluşumu, devletlerin parçalanması,
- Başarısız devletler,
- Soykırım iddiaları,
- Rejim ihracı faaliyetleri,
- Misyonerlik faaliyetleri,
- Terörizm, siber terörizm,
- Yasa dışı göç, kitlesel göç,
- Yasa dışı silah ticareti ve kaçakçılığı,
- Silahlı terör örgütleri/bağımsızlık savaşçıları çelişkileri
- Nükleer santral kazaları

5.d. Bölgesel ve/veya uluslararası sistemin güvenliğine yönelik tehdit konuları

- Nükleer silahlardaki gelişme ve nükleer silahlanma yarışı,
- Kitle imha silahlarının varlığı ve yayılması,
- Biyolojik ve kimyasal silahların varlığı ve kullanılması,
- Aşırı silahlanma,
- Emperyalizm ve hegemonya kurma çabaları,
- Denizlerde korsanlık,

- Küresel ısınma ve iklim değişikliği,
- Çok uluslu şirketler, uluslararası şirketler ve uluslararası finans kuruluşlarının karar ve etkileri,
- Elektronik savaş teknikleri kullanma. (Dinleme, görüntüleme, izleme, kestirme, vb.)
- Terörizmin uluslararası finansmanı ve kara para aklama.
- Ekonomik karşılıklı bağımlılık
- Enerji kaynaklarının ele geçirilmesi, aşırı kullanımı ve hızlı tüketimi.
- Küresel mali krizler
- Küresel Terörizm
- İklim göçü, uzun mesafeli (kıtalar arası göç)

Bu tasnifte yer alan tehdit, meydan okuma ve hassasiyet konularının sadece kendi kategorisinde yer alan başvuru nesnesi için tehdit olmadığı, birden fazla başvuru nesnesini değişik derecelerde etkileyeceği aşikardır.

6. Savaş ve Çatışma Yöntemlerinin Değişimi

Modern siyaset teorisince kabul edilen, devletin şiddet kullanma tekeli İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar devlet/devletler elinde kalmış ve bu süreçte, klasik ya da konvansiyonel savaş bilinen tek çatışma yöntemi olmuştur. Bu süreçte genellikle büyük güçleri karşı karşıya getiren savaş, uluslararası toplumun temel meşru kurumu idi¹⁷ ve sömürgecilik temeline dayanmaktaydı.

Soğuk savaş döneminde savaş, klasik anlamını yitirmiş ve nükleer güç dengesi nedeniyle ihtimal seviyesinde kalmıştır. Bu dönemde savaş daha çok sömürgecilik sonrası bağımsızlığını yeni kazanan devletler arasında ve bölgesel düzeyde daha muhtemel hale gelmiştir. Soğuk savaş sonrası 10 yıl dünya için genel hatlarıyla güvenli bir dönem olmuştur. Bu dönemin belirleyici özelliği tek kutupluluk idi. Nükleer silahların kullanılamayacağına dair bir yaklaşım bu dönemde hüküm sürmüştür. Ancak ABD'nin aynı dönemde askeri gücünü azaltmak yerine arttırdığı ve küresel hedeflere yöneldiği görülmüştür. ABD adeta bu 10 yılı bir tehdit arayışı içerisinde geçirmiştir. Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezi ile, İslam coğrafyası ve Doğu Asya'yı Amerikan gücü ve değerlerine karşı gösteren anlayış ve El Kaide'nin 11 Eylül 2001'deki ABD'deki saldırıları tehdit sorununu çözmüştür.¹⁸

17 Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Colombia University Press, New York, 1977, s.184-199

18 Aydın ve Diğerleri, s.331-332, Bari Buzan'ın Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi adlı makalesi

Bu arada 1990'lı yıllar boyunca oluşan güç boşluğu bazı ülkelerde tarihsel çözülmemiş sorunları çözmeye, etnik, mezhepsel ve coğrafi sınırları değiştirmeye yönelik, iç ayaklanma, sivil savaş ve silahlı terör eylemlerinin artmasına ortam sağlamıştır. Bu çerçevede Afganistan, Cezayir, Angola, Bosna, Burundi, Çat, Kolombiya, Kongo, Gürcistan, Endonezya, Lübnan, Liberya, Makedonya, Nepal, Filipinler, Peru, Rusya, Sırbistan, Sierra Leone, Somali, Sri Lanka, Sudan, Tacikistan ve ülkemiz bu tür gelişmelerden etkilenmiştir. Bu durum, bir çok bölgede başarısız ya da aciz devletler yaratmış ve Robert Kaplan'ın ifadesi ile "Aciz devletlerde çeteleşmeye, aşiretleşmeye ve mafyaya yol açmıştır".¹⁹

11 Eylül 2001 saldırıları sonrası, ABD'nin "teröre karşı savaş stratejisi"²⁰ ilanını müteakip Irak işgali, Dünya'nın bir çok kesimini yeni güvenlik sorunları ile karşı karşıya bırakmıştır. Bunun sonucu olarak, savaş devlet merkezli çerçevesinden, toplumun sivil ve sivil olmayan kesimlerinin de katıldığı devlet dışı aktörleri ihtiva eden çerçeveye doğru genişlemiştir. Böylece savaş artık sadece askerler arasında ve Çanakkale'de olduğu gibi centilmenler savaşı şeklinde değil, kadın, yaşlı, çocuk demeden, bütün insanların hedef alındığı, meskûn mahal ağırlıklı asker ve siviller arası kualsız, melez savaşlara dönüşmüş, savaşın politik askeri yönünü, politik-ekonomik-sosyal bir mücadele ortamına kaydırmıştır. Çeşitli nedenlerle bizzat kendi ordusunu kullanmak yerine hedef ülkelerde önce silahlı gruplar oluşturularak, terör ve ayaklanma ortamları ortaya çıkmış böylece savaş iç savaş haline dönüşmüştür. Bunun doğal sonucu olarak, bir ülke için güven kaynağı olan ordu, kendi ülkesindeki ve güvenliğini sağladığı gruplara karşı kullanılmaya başlamıştır. Böylece düşmanın kendi içinde çarpıştırılarak, uzun süreli bir mücadele stratejisi içine sokulması ve kendi kaynaklarını tüketmesi, daha sonra uygun askeri, siyasi ve ekonomik vasıtalarla istenilenin elde edilmesini sağlayan stratejiler benimsemiştir.

Bu yöntem batı literatüründe, "vekalet savaşları = proxy wars" olarak yer almakta ve "bir güçlü devletin daha zayıf bir devlete karşı kendi çıkarı uğruna saldırı düzenlemek istese de bunu kendisi yapmaktan ve askerini tehlikeye sokmaktansa kendisine bağlı başka bir devletin askerini oraya sürmesi"²¹ olarak yer almış ve giderek başka devletin askeri yerine bizzat hedef ülkenin içinde devlet dışı aktörler, terörist örgütler, mafya, gizli servisler, özel paralı askerler (özel askeri şirketler) ve özel kuvvetlerin kullanıldığı post modern bir savaşa dönüşmüştür. Bu yöntem, yakın geçmişte ve günümüzde Ortadoğu'da, Afrika'da, Orta Asya'da ve Kafkasya'da Arap Baharı ve Renkli Devrimler şeklinde uygulanmış ve hala uygulanmaktadır.

19 Age., s.331

20 George W. Bush, The National Security Strategy of the United State of America, White House, Washington DC., 17 Eylül 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nssall.html>, s.5

21 Korkmaz Hüseyin, www.akademia.edu/25079882.proxywars, s.1 Erişim Tarihi 05/10/2016

İlk olarak 2007 yılında Frank Hoffman tarafından kullanılan ve giderek vekalet savaşı kavramının yerini alan hibrid savaş²² kavramı açık bir şekilde Rusya Genel Kurmay Başkanı Valery Gerasimov, 26 Şubat 2013 tarihli makalesinde²³ “Savaşın doğasının her gün değiştiğine vurgu yaparak, Arap Baharı ve Renkli Devrimler’ den çıkarılabilecek önemli dersler olduğunu” ifade ile Gerasimov Doktrini olarak ortaya çıkmıştır. Bu tür savaşta, savaş hukukundan ve hukuksuz düzenli orduyu kullanmaktan ve dolayısıyla devletten devlete savaştan kaçınılmaktadır. Temelinde hedef ülkedeki muhalif unsurları harekete geçirerek, enformasyon ve bilgi harbi, siber savaş asimetrik çatışmalar, düzensiz askeri birliklerin sızdırılması ve kullanılması, düzenli askeri birlikler ve özel kuvvetlerin kullanılması, diplomasi ekonomik savaş ve terörizm gibi vasıtaların uzun süreli kullanılması suretiyle hedef ülkede istenilen sonucun alınması vardır. Bunun örnekleri, Ukrayna Krizi ve Kırım’ın ilhakında ve Suriye’de yaşanmış ve halende Irak ve Suriye’de yaşanmaktadır.

Değişen savaş ve çatışma yöntemleri bağlamında bir hususa daha yer vermek gerekmektedir. Matthew Carr’ın “The Infernal Machine: A history of terrorism- Cehennem Makinesi: Bir terörizm hikayesi”²⁴ adlı kitabında, belirttiği üzere terörizmle mücadelede kullanılan işkence ile önceden planlı terörle mücadele adına yapılan şiddet içeren acımasız ve aşırıya kaçan terör ile mücadele yöntemleri 19.Yüzyıl sonundan itibaren amaçlarına ulaşmak için şiddete başvuran, radikal siyasi grupların tehdidi ile karşılaşan modern devletlerin tutarlılıkla izlediği bir tutum olarak görülmüştür. Bu yöntem Richard Falk tarafından “Devlet Terörü” olarak ifade edilmektedir. Bunun en önemli sonucu bütün bu post modern savaş ve çatışma yöntemlerinin en çarpıcı sonucu terör ve terörle mücadele gerekçesiyle savaş ve barış arasındaki farkın ortadan kalkarak gri bir alan oluşturması olmuştur.

Bugün terör, nükleer savaş hariç, tüm konvansiyonel silahları çok iyi kullanan eğitilmiş insan gücü ile özel askeri şirketlerin de dahil olduğu paralı askerler ile siber saldırıları kullanmaya muktedir insan gücüyle, toplumun içinde her an varlığını hissettiren güvensiz bir ortam yaratmış, savaşın bilinen bütün hukukunu tanımayarak insanlığın asırlara dayanan birikimini yok eder bir hale gelmiştir.

22 Frank Hoffman, The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Political Studies, 2007, s. 17-34.

23 http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art009.pdf

24 Matthew Carr, The Infernal Machine: A history of Terrorism, The New Press, New York, 2006, Alıntı Aydın ve Diğerleri, Richard Folk’un Terör ve Devlet Terörizmi Çağında Savaş ve Barış adlı makalesi, s.89-98

7. Güvenliğin Araçları / Vasıtaları

Güvenliğin araçları denilince, güvenliği sağlamaya az veya çok muktedir, az veya çok bağımsız ve diğer vasıtalarla güç ilişkilerine katılabilme yeteneğine sahip aktörler ile imkan ve kabiliyetler anlaşılmaktadır. Bu tanım çerçevesinde askeri, ekonomik güç ve politik güce sahip aktörler (devletler, uluslararası örgütler vb.) ile caydırıcılığa sahip her türlü teknik üstünlük vasıtaları, istihbarat ve istihbarata karşı koyma vasıtaları, elektronik harp ve bilgi harbi vasıtaları ve algı operasyonu yapmaya muktedir her türlü imkan ve kabiliyetler sayılabilir.

Bunun yanı sıra, bireysel, toplumsal arabulucular ile hükümetler üstü ve dışı bölgesel ve küresel örgütlerin, güvenliğe hizmet eden her türlü yöntem ve çabalar da bu çerçevede sayılabilir. Örneğin, güvenlik topluluğu, yeniden güvenlik topluluđu²⁵, güvenliğin bölgeselleşmesi, çatışma çözümü, aktif -önleme, önleyici diplomasi gibi²⁶.

8. Teori Sorunu

Uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmalarının çok uzun bir geçmişi olmamakla beraber, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası hız kazanmıştır. Uluslararası ilişkiler konusunun, siyaset teorisinden ayrılması ile bu çalışmalar hızlanmış ve uluslararası ilişkiler kendi teorilerini yaratmıştır. Brauch'un ifadesi ile "sosyal bilimlerde özellikle de güvenlik çalışmalarındaki tartışmalarda güvenlik kavramı teori güdümlüdür". Bunun en açık örneği Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile soğuk savaş döneminde hüküm süren çift kutuplu dünya düzenine ait geleneksel güvenlik anlayışının kullanımdan kalkmasıdır.

Teori, tarihi süreç içerisinde yer alan olayların özünü anlamaya, kavramaya ve bu olayların arkasındaki evrensel yapıya ulaşmayı amaçlar. Çeşitli akımlara mensup teorisyenler arasında, iyimser ve karamsar görüşleri benimseyenler vardır. Örneğin, neo-realist Kenneth Waltz²⁷ ve John Mearshaimer²⁸ gibi yazarlar "soğuk savaşın sona ermesinin aşırı milliyetçilik ve etnik çatışmaların geniş istikrarsızlık ve çatışmalara yol açacağını, geçmişin çok kutuplu geleneksel güç dengesi politikalarına dönüşüne sebep olmasının muhtemel olduğunu" ileri sürerken, Barry Buzan gibi Kopenhag Okulu taraftarları ise "Devletler...ne olursa olsun kendi çıkarlarına yönelik güvenlik politikalarının

25 Aydın ve Diğerleri, s. 369-384

26 Age., s.353-368

27 Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, Mac-Graw-Hill, New York, 1979.

28 John J. Mearshaimer, "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War", *International Security* Cilt 15, No 1, 1990, s. 5-56

nihai olarak kendi kendini tahrip edici olduğunu²⁹ ileri sürerek çok kutuplu dünya düzeni yerine uluslararası güvenliğin hakim olacağı bir düzenin faydalı olacağını ileri sürmektedir.

Diğer taraftan, Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" teorisi çalışmasıyla Amerikan ulusal güvenlik çıkarları ve stratejileri açısından "kültürü güvenleştirme açısından başarılı olduğunu iddia edenlerin yanı sıra³⁰ Edward Said, Naomy Chomsky ve Buzan gibi yazarların ise aksi görüşleri olmuştur.

Eleştirel güvenlik teorisyenlerinden Robert Cox'un "Teori sahibine hizmet eder"³¹ yaklaşımı, bilim tarihçilerinden Thomas Khun'un "Bilim insanların sosyal çevrelerinden, kültür köklerinden ve dini inançlarından etkilenmiştir."³² şeklindeki düşüncesi, teorilere itinalı bakmak gerektiğini göstermektedir. Bu anlamda, güvenlik ile ilgili çalışmalarda, tehdit ve risklerin algılanması, teorisyenlerin dünya görüşleri, kültürel gelenekleri, inançları ve değer yargıları ile siyaset yapıcılarının zihniyetlerine bağlıdır. Bu nedenle teorinin, öngörü suretiyle korumaya mı, yoksa yönlendirme suretiyle yeni çatışmalara mı hizmet ettiği muğlaktır. Siyaset yapıcılarının, güvenlik söylemcilerinin, özellikle algıya dayalı güvenleştirme faaliyetlerinde güvensizliğe hizmet etmeleri, dolayısıyla teorinin saptırılması mümkün olabilmektedir. Zira, bugün güvenliğe ilişkin söylem ve teoriler, çoğu zaman Asya, Afrika, Latin Amerika ve Arap dünyasının felsefi geleneğindeki düşünceleri göz ardı etmektedir.³³ Başvuru nesnelere ve aktörleri, kültür farklılıkları ve dini inançları gibi sosyolojik ve yönetsel özelliklerini dikkate almamak teoride noksan ve yanlışlıkları da beraberinde getirebilmektedir.

9. Güvenlik İhtiyacı Formüle Edilebilir Mi?

Güvenliğin değişkenlerinin korunması gereken değerler (başvuru nesnelere), güvenliğin sektörleri, güvenliğin aktörleri, güvenliğe yönelik tehditler, savaş ve çatışma yöntemleri ve güvenlik sağlayıcı araçlar olduğu önceki maddelerde ifade edilmiştir. Her ne kadar zaman konusu incelenmemiş olsa

29 Barry Buzan, *People, States and Fear: The National Security Programme in International Relations*, Harvester Books, Chapel Hill, University of North Carolina Press, Brighton, 1983, s.214-242

30 Aydın ve Diğerleri, s. 179, Hans Günter Brauch'un Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması adlı makale

31 Williams H. Ve Diğerleri, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Phoenix, Siyasal Yayınları, 2007, s.394 Robert Cox "Teori her zaman birisi için ve bir amaç içindir. Bir teori kendini temsil ettiğinde onu bir ideoloji olarak incelemek ve gizlenmiş perspektifini açığa vurmak önemlidir" demektedir.

32 Thomas Khun, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, Kırmızı Yayınları, s. 7-62

33 Aydın ve Diğerleri, s. 179 Alıntı Hans Günter Brauch'un Agm.

da, güvenliğin zaman ile yakından ilgili olduğu aşıkardır. Birey güvenliğinin kesintisiz ve devamlı olması arzulanır ise de, bazı durumlarda belli zaman periyotlarında güvenlik yeterli kabul edilebilir. Diğer taraftan güvenlik, önemli ölçüde maliyeti gerektiren bir süreç ve olgudur. Maliyet ise, istenilen güvenliğin süresi ve tehditlerin niteliği ve çokluğuna bağlıdır. Genişletilmiş güvenlik çalışmalarının, güvenlik ihtiyacını arttırdığı görülmüştür. Kopenhag Okulu ve Buzan'a göre bu durum göz ardı edilen sorunların, kronikleşmeden üzülmesine katkı sağlamak içindir. Bir başvuru nesnesinin varlığına yönelik ciddi bir tehdit ortaya çıktığında veya bu şekilde sunulduğunda güvenlik sorunu ortaya çıkar ve acil tedbir alınmasını gerektirir. Bu nedenle gücü ellerinde bulunduran karar vericiler, politik bir amaç için **"güvenlikleştirme"**³⁴ denilen bu süreci kullanabilirler.

Güvenlik ihtiyacı, değişkenlerin çokluğu ve kompleksliği nedeniyle formüle edilmesi çok zor bir konudur. Ancak, güvenliğin başvuru nesnelere, sektörler, aktörler, tehditler, maliyetler ve zaman ile doğru orantılı; güvenliği sağlayıcı araçlar/vasıtalar ile ters orantılı olduğu dikkate alınarak, aşağıdaki şekilde basitçe formüle edilebilir.

$$G(S) = f(RN, S, A, T) \times M \times t / \text{Vasıtalar (Araçlar)}$$

Bu formülde güvenlik ihtiyacının azaltılmasının payda yer alan değerlerin azaltılması ve paydadaki güvenlik sağlayıcı vasıtaların çoğaltılmasına bağlı olduğu görülmektedir. Burada özellikle tahmin ve algılara dayalı güvenlik planlayıcıları ve karar vericilerin söylemlerine bağlı **"güvenlikleştirme"** konuları ile bunlara bağlı tehditlerin önem arz ettiği görülmektedir.

Sonuç

Güvenlik asırlar boyu daha çok askeri boyutta ve milli menfaatleri korumaya yönelik savunma amaçlı bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Güvenlik konseptinde, en büyük değişmeler Atlantik'te, Pasifik'te ve Avrupa'da yaşanan Avrupa merkezli iki dünya harbi ve soğuk savaşın sona ermesi ile iki kutuplu dünya düzeninin ortadan kalkması sonucu ivme kazanan küreselleşmenin etkisi ile olmuştur.

Bu kapsamda; askeri sektör esaslı güvenlik, siyasi, ekonomik, toplum, evre ve iletişim sektörlerini de kapsayacak şekilde genişlemiş, bireyin güvenlik alanına dahil edilmesi ile devlet, toplum, alt toplum ve grupları ile bireyi kapsayacak şekilde derinleşmiş, devletin yanı sıra, devlet dışı aktörler ortaya çıkmış, bunların talep ve faaliyetleri ile çeşitlenen tehdit, meydan okuma ve riskler ve bunların algıları ile şiddetlenen mücadele ortamında asimetrik savaş,

34 Hasret omak ve Diğerleri, Uluslararası Güvenlik, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s.17-64.

vekalet savaşları, hibrit savaş, kaynakların aşırı kullanımı ve ele geçirilmesine yönelik ekonomik savaş ve yüksek teknolojiye dayalı batı tipi savaş ile buna karşı hiçbir kurala bağlı olmayan terör ve küresel terörizm ile artan kaotik ortam güvenliğin sağlanmasını ve kavramsallaştırılmasını etkilemiştir.

Güvenlik konseptinin değişimi ve kavramsallaştırmasında temel iki itici güç başat rol oynamıştır. Birincisi, liberalizmin dizginlenemeyen rekabet yarışı, ikincisi ise, paylaşımı reddeden ve yeniden sıfır toplamlı oyun kuralına indirgenen çıkar menfaat olgusudur. Dünya'nın enerji kaynakları ve nakil hatları ile stratejik hammadde kaynaklarının bulunduğu alanları ele geçirme ve kontrol etme hırsı güvenliğin genişlemesine ve derinleşmesine, güvenlik alanına uluslararası hukuk temel insan hak ve özgürlüklerini dikkate almayan devlet dışı sivil aktörlerin de dahil olması yeni tehdit, meydan okuma, hassasiyet ve riskler ile bunların algılamalarının artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, küresel güç merkezlerince savaşın maliyetlerini düşürmeye ve kendi insan kayıplarını önlemeye yönelik olarak geliştirilen savaş ve çatışma yöntemleri de ortaya çıkmaktadır. Buna teoriden kaynaklanan tartışma ve uygulamalar da eklendiğinde giderek güvenlik ihtiyacı büyümekte ve tek basına hiçbir devletin veya gücün baş edemeyeceği boyutlara ulaşmaktadır.

Bireyden uluslararası güvenliğe kadar herkesi insani değerleri ve çevreyi kapsayan bir güvenlik şemsiyesinin oluşturulması, günümüzde ve gelecekte güvenlik planlayıcılarının, siyaset ve bilim insanlarının konu üzerinde ısrarlı çabalarını ve kolektif çalışmalarını gerektirmektedir. Bunun için temel şart bütün aktörlerin hırs ve ihtiraslarını dizginlemesi, temel insan hak ve özgürlüklerinin ve uluslararası hukuka riayetini yaygınlaştırılmasıdır. Bunun için, güvenlik teorisyenleri, planlayıcıları ve karar vericilerinin, kendilerini bir samimiyet testinden geçirerek, güvenliği ne kadar istedikleri ve kim/kimler tarafından sağlanabileceği konusunda ortak aklı kullanmaları önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Arnold Wolfers, National Security as an Ambiguous Symbol, Political Science Quarterly, Cilt 67, No.4, 1952.
- Barry Buzan, People, States and Fear: The National Security Programme in International Relations, Harvester Books, Chapel Hill, University of North Carolina Press, Brighton, 1983.
- Beril Dedeoğlu, Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul 2003.
- David A. Baldwin, The Concept of Security, Review of International Relations, vol.23, No:1, January 1997.
- Faruk Sönmezoğlu, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Der Yayınları, İstanbul 2014
- Frank Hoffman, The Rise of Hybrid Wars, Potomac Institute for Political Studies, 2007.
- George W. Bush, The National Security Strategy of the United State of America, White House, Washington DC., 17 Eylül 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nssall.html>.
- Harald Müller, Security Cooperation, Sage, Londra-Thousand Oaks- Yeni Delhi 2002.
- Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Sertif Demir, Uluslararası Güvenlik, Beta Yayınları, İstanbul 2016
- Hedley Bull, The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics, Columbia University Press, New York, 1977, s.184-199.
- John J. Mearshaimer, Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War, International Security Cilt 15, No: 1, 1990.
- Kenneth N. Waltz, Theory of International Politics, Mac-Graw-Hill, New York, 1979.
- Matthew Carr, The Infernal Machine: A History of Terrorism, The New Press, New York, 2006.
- Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012
- New Dimensions of Human Security, NewYork: Oxford University Press 1994.
- Thomas Khun, Bilimsel Devrimlerin Yapısı, Kırmızı Yayınları.

- Williams H. Ve Diğerleri, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme, Phoenix, Siyasal Yayınları, 2007.
- Avrasya Dosyası, Asam Yayınları, 2003, Cilt 9, Sayı:2.
- Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik, SAREM 2003.
- Kenneth N. Waltz, Theory of International Politics, Reading MA, 1979.

MAKALELER

- Ole Waver Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi, Aydın ve Diğerleri s.259-279
- Czeslaw Mesjasz Ekonomik Güvenlik, Aydın ve Diğerleri, s.239-256
- Hans Günter Brauch, 'Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks', Aydın ve Diğerleri, s.167-196
- Hans Günter Brauch, Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması, Aydın ve Diğerleri, s. 167-197
- Barry Buzan'ın Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi, Aydın ve Diğerleri, s. 323-334
- Akdeniz Hüsmen, Küreselleşme ve Ulusal Güvenlik, Milli Güvenlik ve Askeri Bilimler Dergisi, 2014 Cilt 1 Sayı 4.
- Richard Folk, Terör ve Devlet Terörizmi Çağında Savaş ve Barış, Aydın ve Diğerleri, s. 89-97
- Burak Tangör, Haldun Yalçınkaya, Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler, Aydın ve Diğerleri s.385-405

İNTERNET

- Korkmaz Hüseyin, www.akademia.edu/25079882.proxywars, s.1 Erişim Tarihi 05/10/2016
- http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art009.pdf

Ek Tablo:

GÜVENLİK AKTÖRLERİNİN DEĞİŞİMİ		
Dönem	Konsept	Aktörler
İlkel Toplum (Klan, Aşiret vb.)	• Birey / İlkel Toplumun Bekası	• Birey • İlkel Ordu
Klasik Büyük Güçler Dönemi (1648-1945)	1648-1919	• Sömürge Paylaşımı • Büyük Güçlerin Birbiriy-le Çatışmaları
	1919-1945	• Kolektif Güvenlik An-layışı
Soğuk Savaş Dönemi (1945-1990)	• Ulusal Güvenlik • İki Kutuplu Tehdide Yönelik Dış Güvenlik	• Devletler • Paktlar (NATO, Varşova)
Soğuk Savaş Sonrası Dönem (1990-2001)	• İç Tehdide Yönelik Güvenlik • İç Ayaklanma ve Sivil Savaş • Tek Kutupluluk	• Devletler (ABD) • Devlet Dışı Aktörler - Hükümet Dışı Kuruluşlar (NGO) - Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşlar (INGO) - Uluslararası Uzmanlık Kuruluşları
11 Eylül 2001 ve Sonrası	• Uluslararası Güvenlik / Bölgesel Güvenlik An-layışı • İç Savaşa Karşı Güvenlik • Teröre Karşı Savaş • Önleyici Müdahale • Çok Kutupluluğa Kaymak	- Küresel Örgütler (BM) - Bölgesel Örgütler (AB) - Yasadışı Örgütler (Terör Örgütleri, Organize Suç Örgütleri, Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri) - Çok Uluslu, Uluslar üstü Şirketler - Özel Askeri Şirketler